



เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

หัวข้อ : หลักประชาธิปไตย

เรื่อง : ๘ ทศวรรษการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย นายอลงกรณ์ พลบุตร

รหัส ๕๙๐๔๔๘

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม

หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	
บทนำ.....	๑
ประชาธิปไตยในอดีต.....	๒
ประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา.....	๒
แนวคิดประชาธิปไตย.....	๓
รูปแบบประชาธิปไตย.....	๕
ความหมายรัฐธรรมนูญ.....	๖
รูปแบบของรัฐธรรมนูญ.....	๗
ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญไทย.....	๗
บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	๒๐
บรรณานุกรม.....	๒๒

บทคัดย่อ

เอกสารวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถึงที่มา รูปแบบ แนวคิด และวิวัฒนาการของหลักประชาธิปไตย และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองประเทศตามหลักประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญไทย

จากการศึกษาพบว่าหลักประชาธิปไตยเริ่มต้นจากการปกครองในนครเอเธนส์สมัยกรีกโบราณ และประเทศอังกฤษได้นำหลักประชาธิปไตยมาใช้ประมาณ ค.ศ. ๑๒๑๕ เมื่อขุนนางชั้นผู้ใหญ่ได้เสนอข้อเรียกร้องที่เรียกว่า “แมกนาคาร์ตา” (Magna Carta) หรือ กฎบัตรใหญ่ (Great Charter) ต่อพระเจ้าจอห์น (King John) ขอให้พระเจ้าจอห์นกระทำการปฏิรูปการปกครองอันเป็นการลดทอนอำนาจที่มีแต่พระองค์เอง และให้กษัตริย์ประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคบางประการของราษฎรโดยให้ยึดหลักกฎหมายไม่ให้ผู้ปกครองกระทำการตามอำเภอใจจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการพัฒนาการทางการเมืองการปกครองของอังกฤษไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยนับแต่คริสต์วรรษที่ ๒๐

กระแสการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยเริ่มมาตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ จากการที่พระองค์ทรงสนับสนุนเชื้อพระวงศ์และขุนนางชั้นสูงให้ไปศึกษาต่างประเทศ แนวความคิดทางตะวันตกเริ่มแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย จึงมีความเคลื่อนไหวที่จะผลักดันให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ โดยให้เหตุผลว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งรัชกาลที่ ๕ ทรงไม่เห็นด้วยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในตอนนั้น เพราะความไม่พร้อมในด้านต่างๆ

กระแสเรียกร้องประชาธิปไตยของผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตกดำเนินต่อมา และรุนแรงมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนเกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นมาอีกครั้ง เพราะในขณะนั้นประเทศไทยประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ บรรดาข้าราชการและสามัญชนรู้สึกว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการแบ่งชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับกระแสการเมืองแบบประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกและการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศใกล้เคียง จึงเกิดการรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” มีเป้าหมายที่จะปฏิวัติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ให้เป็นไปตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยจนนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

นับแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบันมีรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศทั้งสิ้น ๑๙ ฉบับ

บทนำ

กว่า ๘๓ ปี ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในประเทศไทยนับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะด้านการเมือง ซึ่งตลอดระยะเวลาของการเป็นประชาธิปไตยที่ผ่านมาได้มีการถูกแทรกแซงทางการเมืองมีการปฏิวัติรัฐประหารอันเนื่องมาจากความเดือดร้อนของประชาชน การไม่เป็นประชาธิปไตย และในครั้งล่าสุดเหตุจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ประชาชนแตกแยก ขาดความสามัคคี และมีทัศนคติไม่เป็นมิตรต่อกันเกิดความรุนแรงใช้อาวุธและกำลังเข้าทำร้ายประหัตประหารกัน ส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพและการดำรงชีวิตของประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองชะงักงัน กระทบต่อการใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร และทางตุลาการจนนำไปสู่การรัฐประหารยึดอำนาจ

เอกสารวิชาการฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมรายละเอียดความเป็นมาและแนวคิดประชาธิปไตยที่ใช้ในการปกครองประเทศ รวมทั้งลำดับเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย

ประชาธิปไตยในอดีต

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยที่พูดถึงกันถึงทุกวันนี้ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตก ซึ่งได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากสมัยกรีกโบราณเมื่อราว ๒๕๐๐ ปี เป็นรูปแบบการปกครองในนครเอเธนส์ คำว่า “ประชาธิปไตย” มาจากคำว่า “ประชา+อธิปไตย” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Democracy มาจากภาษากรีกว่า Demokratia ซึ่งมาจากคำว่า demos (ประชาชน) + cratos (การปกครอง) นับแต่ประชาธิปไตยโดยตรงในนครเอเธนส์ล่มสลาย เมื่อประมาณ ๒๓๐๐ ปี อำนาจการปกครองของประเทศต่างๆก็ขึ้นอยู่กับกำหนัดตัวบุคคลหรือกลุ่มคนหรือที่เรียกว่า “ระบอบเผด็จการ” มาเป็นเวลายาวนานกว่าพันปี แต่ในขณะเดียวกันแนวคิดที่ว่าด้วยการปกครองเป็นของประชาชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจปกครองตนเองร่วมกันก็มีการพัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่งประมาณ ค.ศ.๑๒๑๕ เมื่อขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในประเทศอังกฤษจำนวน ๒๕ คน เสนอข้อเรียกร้องที่เรียกว่า “แมกนาคาร์ตา” (Magna Carta) หรือ กฎบัตรใหญ่ (Great Charter) ต่อพระเจ้าจอห์น (King John) ขอให้พระเจ้าจอห์นกระทำการปฏิรูป การปกครองอันเป็นการลดทอนอำนาจที่มีแต่พระองค์เองและเพิ่มอำนาจขุนนางขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์อังกฤษที่ประสบความสำเร็จ โดยให้กษัตริย์ประกันสิทธิเสรีภาพและ ความเสมอภาคบางประการของราษฎรและให้ยึดหลักกฎหมายไม่ให้ผู้ปกครองกระทำการตามอำเภอใจและจุดเริ่มต้นในการลดอำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ลงมานี้เองทำให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการพัฒนาทางการเมืองการปกครองของอังกฤษไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงนับแต่คริสต์วรรษที่ ๒๐ เรื่อยมาตราบนทุกวันนี้

ประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา

ในอดีตพื้นที่ของประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยบรรดาเมืองขึ้นของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป คือ ประเทศอังกฤษ โดยช่วงระหว่าง ค.ศ.๑๗๗๐-๑๗๗๔ บรรดาเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษจำนวน ๑๓ เมือง ซึ่งได้แก่ เมือง Virginia Massachusetts Maryland Connecticut New Hampshire North Carolina South Carolina New York New Jersey Pennsylvania Delaware Georgia Rhode Island ต่างไม่พอใจในการปกครองของประเทศอังกฤษที่หันมาใช้นโยบายเข้มงวดกับบรรดาเมืองอาณานิคมมากขึ้น จนทำให้เกิดการต่อต้านและนำไปสู่เหตุการณ์ต่อสู้ต่างๆมากมาย เช่น การประหารหมู่ที่บอสตัน (Boston Massacre) ใน ค.ศ.๑๗๗๑ จนนำไปสู่การประชุมสภาแห่งภาคพื้นทวีปเป็นครั้งแรก (The First Continental Congress) ของเหล่าบรรดาตัวแทนของเมืองขึ้นต่างๆ เมื่อ ค.ศ.๑๗๗๔ โดยที่ประชุมตกลงร่วมกันจะไม่รับซื้อสินค้าจากประเทศอังกฤษและจะสะสมอาวุธเพื่อต่อสู้กับกองทหารอังกฤษ

ภายหลังจากการประชุมสภาแห่งภาคพื้นทวีปครั้งแรกผ่านไปไม่นานบรรดาเหล่าเมืองขึ้นต่างๆได้จัดให้มีการประชุมครั้งที่สองขึ้นโดยที่ประชุมเห็นพ้องต้องกันในการจัดให้มีกองทัพอเมริกันขึ้นและตกลงร่วมกันว่าจะให้บรรดาเมืองอาณานิคมต่างๆที่ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษนั้นต่างได้รับเอกภาพจึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจำนวน ๕ คน ซึ่งได้แก่ นายโทมัส เจฟเฟอร์สัน นายเบนจามิน แฟรงกลิน นายจอห์น อัดัมส์ นายโรเจอร์ เซอร์แมน และนายโรเบิร์ต ลิฟวิงสตัน เพื่อทำหน้าที่ยกร่างประกาศอิสรภาพ ซึ่งสภาแห่งภาคพื้นทวีปได้มีมติรับรองร่างประกาศอิสรภาพดังกล่าวตามที่คณะกรรมการได้ยกร่างและได้ประกาศอิสรภาพเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๑๗๗๖ โดยในแต่ละมลรัฐต่างก็ได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ขึ้นเป็นของตนเอง

ต่อมาเมื่อ ค.ศ.๑๗๘๑ มลรัฐทั้ง ๑๓ แห่ง ต่างเห็นตรงกันว่าควรจะต้องจัดตั้งรัฐบาล แบบสมาพันธรัฐ (Confederation) แทนสภาแห่งภาคพื้นทวีป (Continental Congress) และได้ดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญสำหรับสมาพันธรัฐขึ้นซึ่งเรียกว่า “Articles of Confederation” โดยถือเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของสหรัฐอเมริกาและต่อมาได้จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากสมาพันธรัฐ (Confederation) เป็นแบบสหพันธรัฐ (Federal State) เพื่อให้รัฐบาลของสหรัฐอเมริกามีอำนาจสูงสุดทั้งในด้านนิติบัญญัติ ด้านบริหาร ด้านตุลาการ ซึ่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้มีการประกาศและมีผลใช้บังคับเมื่อ ค.ศ.๑๗๘๗ โดยมีสาระสำคัญเป็นการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ (Republic) ยอมรับว่าประชาชนเป็นผู้ถืออำนาจอธิปไตย รัฐบาลมีอำนาจจำกัดเท่าที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และมีการแยกอำนาจระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไปและป้องกันการใช้อำนาจที่มิชอบด้วยกฎหมาย

ค.ศ.1861 อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาคนที่ ๑๖ ให้ความหมายประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคำนิยามที่ได้รับการอ้างถึงมากที่สุดว่าประชาธิปไตยที่เป็นระบบการปกครองของรัฐที่มีอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของประชาชน คือ “ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน”

แนวคิดประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” อาจตีความไปหลายทางบางคนอาจเน้นไปที่ประชาธิปไตยทางการเมือง (Political democracy) ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (Economic democracy) ประชาธิปไตยทางสังคม (Social democracy) แต่ประชาธิปไตยในแนวคิดของ Joseph Schumpeter 1950: เป็นระบบการเมืองที่มีการเลือกตั้งอย่างเสรีมีระบบการตรวจสอบ ผู้มีอำนาจปกครองมาจากการลงคะแนนของมวลชนและประชาธิปไตยที่คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจคือประชาธิปไตยทางการเมือง

และเสรีภาพของพลเมืองประเด็นสำคัญที่มีการอภิปรายกันมากคือการแบ่งประชาธิปไตยเป็นประเภทที่มีความหมายเพียงการแบ่งระหว่างการเป็นประชาธิปไตยกับการไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งในบางความคิดเป็นการมองไม่เห็นความเป็นรูปธรรมหรือบางคนอาจกล่าวถึงการเป็นประชาธิปไตยครึ่งใบ (Semi democracy) Huntington 1991:11

ส่วนอีกแนวคิดหนึ่ง คือ ประชาธิปไตยมีความหมายเป็นการแยกระหว่างรัฐที่มีประชาธิปไตยมากกว่าหรือมีประชาธิปไตยน้อยกว่า หมายความว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีวัดค่าได้ (Bollen, 1980, Bollen. And Jackman, 1989 Bollen, 1990 and 1993)

นักวิชาการหลายคน Huntington 1991 และ Fuguyama อ้างใน Muhlberger, 2003 ยอมรับแนวคิดประชาธิปไตยที่วัดค่าได้ซึ่งทำให้ระบุความแตกต่างของประชาธิปไตย ในประเทศต่างๆ เป็นการวัดเปรียบเทียบในลักษณะพื้นที่และเวลาเดียวกันได้โดยมีการวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยที่เป็นระบบ

ประชาธิปไตยในทัศนะของ Robert A. Dahl 1997:3 คือ ระบอบการเมืองระบอบหนึ่ง ที่รัฐบาลต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยเท่าเทียมกันบนความรับผิดชอบและ ต้องให้ประชาชนมีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันในการแสดงออก มีสิทธิในการลงคะแนน มีแหล่งข้อมูลทางเลือก มีการเลือกตั้งที่ยุติธรรม ผู้นำทางการเมืองมีสิทธิในการแข่งขันเพื่อการเลือกตั้งและมีสถาบันในการดำเนินการตามนโยบายที่มาจาก การเลือกตั้งและการแสดงออกของประชาชน ดังนั้นประชาธิปไตยใน ความหมายนี้เสมือนเป็นเครื่องมือเพื่อการมีอิสรภาพในหลายมิติ

จากหลายความคิดที่ผ่านมามีสรุปได้จากคำจำกัดความประชาธิปไตยของ Etzioni-Helevy 1997 ที่ได้บูรณาการคำจำกัดความของนักคิดหลายคนและให้ความหมายของประชาธิปไตยว่าเป็นระบบการปกครองที่อำนาจในการปกครองของรัฐบาลมาจากการยินยอมของประชาชนส่วนใหญ่ การยินยอมนี้แสดงออกโดยการดำเนินการให้ประชาชนได้รับและใช้อำนาจโดยสม่ำเสมอ เสรี มีการเลือกตั้งที่เป็นการแข่งขันโดยผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเลือกตั้ง ซึ่งหลักพื้นฐานของประชาธิปไตยคือเสรีภาพของประชาชน

ในทฤษฎีทางการเมือง คำว่า ประชาธิปไตย อาจหมายถึงระบอบการปกครองประเทศที่มีความเสมอภาคและอิสรภาพที่สะท้อนให้เห็นผ่านทางความเสมอภาคทางกฎหมายของประชาชนทุกคนและมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนดและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของการปกครองประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้วันที่ ๑๕ กันยายน ของทุกปีเป็นวันประชาธิปไตยสากลนับแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๗ เป็นต้นมา

รูปแบบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)

ประชาธิปไตยทางตรงเริ่มจากประเทศกรีกซึ่งเป็นรูปแบบของการปกครองในนครเอเธนส์ ผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชายทุกคนมารวมตัวกันเพื่อร่วมกันอภิปรายประเด็นต่างๆและจะมีการลงคะแนน โดยการยกมือ ทาสและผู้ทงมีได้มีสิทธิในการออกเสียง รูปแบบของการปกครองในลักษณะนี้ใช้เวลามาก และไม่สามารถใช้ได้กับประชาชนจำนวนมากที่ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกครั้ง ระบบนี้ให้ประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตยเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยด้วยตนเองหรือร่วมกันใช้อำนาจอธิปไตย (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๔๑ หน้า ๖๔) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก ประชาชนเป็นผู้ริเริ่มโดยการริเริ่มจะต้องมีสภาพบังคับให้มีการเริ่มต้นกระบวนการ ประการที่สอง คือ ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย การขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งย่อมทำให้รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นๆไม่อาจเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ การตัดสินใจในขั้นสุดท้ายโดยประชาชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยทางตรง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๔๑ หน้า ๖๔) ประชาธิปไตยโดยตรงจึงเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดทางการเมืองของพลเมืองเพราะพลเมืองเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในการเมืองด้วยการลงมติตัดสินใจชะตาตนเองด้วยตนเองและเพื่อตนเองทุกเรื่องโดยไม่ต้องมีผู้แทนราษฎร (บวรศักดิ์ อวรรณโณ, ๒๕๔๕)

ปัจจุบันมีการใช้ประชาธิปไตยทางตรงในเรื่องการลงประชามติ (referenda) การเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน (initiative) การถอดถอนผู้แทนรายบุคคลหรือทั้งสภา (recall) แม้ประชาธิปไตยทางตรงจะมีลักษณะค่อนข้างสมบูรณ์แบบ แต่ในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้สำหรับประเทศในปัจจุบันที่มีขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก มีโครงสร้างสังคมที่สลับซับซ้อนการที่จะให้ประชาชนทุกคนปกครองประเทศด้วยตนเอง และเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริงที่ประชาชนทุกคนจะสามารถใช้อำนาจอธิปไตยทั้งนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการด้วยตนเองเพราะมีข้อจำกัดในเรื่องการประชุมและเวลาในการประชุม ด้วยเหตุนี้ประเทศส่วนใหญ่ในโลกที่ต้องการให้พลเมืองมีส่วนร่วมในทางการเมืองจึงหันมานิยมระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนราษฎรด้วยการให้ราษฎรเลือกผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่ตัดสินใจบริหารบ้านเมืองแทนตนเอง

ประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy)

ประชาธิปไตยแบบผู้แทนเป็นระบบที่ให้ประชาชนเลือกผู้แทนไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนเอง ถ้าเป็นระบบรัฐสภาประชาชนจะเป็นผู้เลือกสมาชิกรัฐสภาและสมาชิกรัฐสภาซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติจะไปแต่งตั้งฝ่ายบริหารเอง ส่วนระบบประธานาธิบดีประชาชนจะเลือกตั้งทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารด้วยตนเอง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๔๑ หน้า ๕๘) ประชาธิปไตยแบบผู้แทนอาจกล่าวได้ว่าเป็นประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) แต่ประชาธิปไตยแบบผู้แทนยังมี

ปัญหาอยู่ที่ว่าผู้แทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปนั้นจะทำหน้าที่สมกับการเป็นผู้แทนของปวงชนหรือไม่ เพราะมักพบว่าเมื่อผู้แทนได้รับอำนาจก็จะมีบางคนที่ใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นธรรมและบางครั้งเป็นไปเพื่อตนเองหรือกลุ่มของตนทำให้มีแนวคิดที่จะนำรูปแบบอื่นของประชาธิปไตยมาใช้

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณต่อมาศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ มีการเผยแพร่ในโลกตะวันตกอีกครั้งใน ค.ศ.๑๙๖๐ โดย Garol Patman (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๔๒:๑๓๑) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและในการตัดสินใจระดับต่างๆมากขึ้น มิใช่ว่าประชาชนจะสามารถทำได้เพียงแต่เลือกตั้งอย่างเดียว (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๔๑ หน้า ๖๐) ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เช่น การเปิดช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศโดยผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลแก่ผู้ที่ทำหน้าที่แทนตนเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเรื่องต่างๆรวมทั้งให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและถอดถอนผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนซึ่งขาดประสิทธิภาพบกพร่องต่อหน้าที่หรือไม่

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

โดยทั่วไปประชาธิปไตยมักเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดของประเทศเพื่อให้รัฐบาลหรือผู้ถืออำนาจใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศทั้งในด้านการบริหารและการตรากฎหมาย ฯลฯ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะบัญญัติหลักการประชาธิปไตยที่ต้องปกป้องคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและมีเสรีภาพของประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันเพื่อเป็นหลักประกันต่อประชาชนว่ารัฐบาลหรือผู้ถืออำนาจในการปกครองประเทศจะปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตยที่ต้องปกป้องคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ความหมายของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ หมายถึง กฎหมายที่วางด้วยอำนาจและการจัดสรรการใช้อำนาจระหว่างองค์กรของรัฐได้รัฐหนึ่ง ซึ่งรัฐทุกรัฐไม่ว่าจะมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เผด็จการ หรือประชาธิปไตย ย่อมมีรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงไม่จำเป็นต้องเป็นประชาธิปไตยเสมอไป หากแต่ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองของแต่ละรัฐ อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยต้องประกอบด้วยหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐ

รูปแบบของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญอาจแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือ

๑ รัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษร (written constitution) คือ การกำหนดหลักเกณฑ์ระเบียบการเมืองการปกครองและการบริหารของรัฐเป็นตัวบทกฎหมายเรียงเรียงเป็นเรื่องๆและรวบรวมให้อยู่ในฉบับเดียวกัน เมื่อจะใช้ให้เป็นหลักการปกครองก็อ้างบทบัญญัติในเอกสารที่ทำไว้เป็นส่วนกฎหมายอื่นนอกนั้นไม่นับเป็นรัฐธรรมนูญ

๒ รัฐธรรมนูญแบบจารีตประเพณี (unwritten constitution) คือ หลักเกณฑ์ระเบียบการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศหากแต่หลักเกณฑ์เช่นว่านั้นเป็นทั้งประเพณีปฏิบัติ (constitution convention) ซึ่งมีทั้งที่เป็นจารีตประเพณีคือสิ่งที่เคยปฏิบัติกันมาหรือคำพิพากษาของศาลและที่เป็นเอกสารคือบัญญัติเป็นกฎหมายที่เขียนเป็นแต่ละเรื่องไม่ได้รวบรวมไว้เหมือนกับรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษร

แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรก็มีการใช้จารีตประเพณีหรือคำพิพากษาของศาลเพื่อให้การดำเนินการทางการเมืองการปกครองหรือการบริหารประเทศให้ลุล่วงไปได้

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญไทย

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ สงบลงได้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างหันมาสนใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น กระแสความเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อระบอบการเมืองการปกครองของไทยอย่างมากเพราะในสมัยนั้นประเทศไทยยังเป็นประเทศที่มีการปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

กระแสการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยเริ่มมีมาตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ จากการที่พระองค์ทรงสนับสนุนเชื้อพระวงศ์และขุนนางชั้นสูงให้ไปศึกษาต่างประเทศ ทำให้อารยะธรรมและแนวความคิดทางตะวันตกเริ่มแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย กลุ่มคนเหล่านี้เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาจึงมีความเคลื่อนไหวที่จะผลักดันให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองตามอย่างตะวันตกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ได้มีกลุ่ม พระราชวงศ์และขุนนางที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตกจำนวน ๑๑ คนร่วมกันเสนอ คำถวายกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ.๑๐๓ โดยให้เหตุผลว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศจึงควรเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นระบอบประชาธิปไตยเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งรัชกาลที่ ๕ ทรงไม่เห็นด้วยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในตอนนั้น เพราะความไม่พร้อมในด้านต่างๆ ต่อมาใน

รัชกาลที่ ๖ เชื้อพระวงศ์และขุนนางชั้นสูงได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกมากขึ้น และความนิยมในระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น กลุ่มขุนนางที่เห็นความบกพร่องภายในราชสำนักและการบริหารประเทศ จึงมีความคิดที่จะปฏิวัติโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงได้เกิดกบฏ ร.ศ.๑๐๓ โดยมีกลุ่มนายทหารหนุ่มจำนวน ๙๑ นายร่วมกันวางแผนยึดอำนาจและจะทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยแต่แผนการต่างๆถูกเปิดเผยเสียก่อนนายทหารเหล่านี้จึงถูกจับกุมและลงโทษ ในข้อหากบฏ

กระแสเรียกร้องประชาธิปไตยของผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตกดำเนินต่อมาและรุนแรงมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนเกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นมาอีกครั้ง เพราะในขณะนั้นประเทศไทยประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ บรรดาข้าราชการและสามัญชนรู้สึกว่าการเมืองพระราชวงศ์ผูกขาดอำนาจทางการเมือง มีการแบ่งชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับกระแสการเมืองแบบประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกและการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศใกล้เคียง ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ปรารถนาที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทัดเทียมกับอารยประเทศ จึงเกิดการรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” มีเป้าหมายที่จะปฏิวัติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ให้เป็นไปตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยจนนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕

หลังจากที่คณะราษฎรทำการยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระนิพนธ์ยอมรับการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และยอมรับการเริ่มต้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน และจากความประสงค์ของคณะราษฎรที่จะให้มีรัฐธรรมนูญโดยเร็ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชทาน “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว” ออกใช้เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นการถาวร

นับแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบันมีรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศทั้งสิ้น ๑๙ ฉบับไม่นับรวมฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ “คณะราษฎร” จัดร่างขึ้นเพื่อเป็นหลักในการปกครองประเทศภายหลังการ

เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๓๙ มาตรา เมื่อคณะราษฎรร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย

ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภาโดยมีเพียงสภาเดียว (Unicameral) คือ สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีที่มาตามบทบัญญัติในมาตรา ๑๐ ของพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ตามกาลสมัย

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเหนือกว่าฝ่ายบริหาร (คณะกรรมการราษฎร) ได้แก่ อำนาจในการควบคุมและถอดถอนรัฐมนตรี (คณะกรรมการราษฎร) หรือพนักงานของรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใด ส่วนฝ่ายบริหารนั้นเป็นแต่เพียงผู้แทนที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการต่างๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาผู้แทนราษฎร และไม่มีอำนาจในการยุบสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ เนื่องจากธรรมนูญการปกครองฉบับนี้กำหนดโครงสร้างแห่งอำนาจในรูปโฉมใหม่โดยจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ร่างขึ้นเพื่อใช้เป็นการชั่วคราวสิ้นสุดเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวร รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีระยะเวลาในการใช้รวม ๕ เดือน ๑๓ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๕ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๖๘ มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของประเทศไทยที่สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร่างขึ้น โดยตั้งคณะกรรมการเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น คณะหนึ่งมีจำนวน ๗ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภาโดยมีสภาเพียงสภาเดียว (Unicameral) คือ สภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งของราษฎรดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี แต่อย่างไรก็ดีเนื่องจากในขณะนั้นราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่มีการศึกษาดีพอ จึงได้มีบทเฉพาะกาลให้มีสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท คือ ประเภทที่มาจากเลือกตั้งของราษฎรและประเภทที่มาจากแต่งตั้งโดยให้มีจำนวนเท่ากัน เมื่อมีจำนวนราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งสำเร็จ การศึกษาระดับประถมศึกษามากกว่ากึ่งหนึ่งและอย่างช้าต้องไม่เกินกว่า ๑๐ ปี นับแต่วันประกาศใช้ รัฐธรรมนูญให้ยกเลิกสมาชิกประเภทที่มาจากแต่งตั้ง

ผลจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทั้งประเทศเป็นครั้งแรก เพื่อเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ จำนวน ๗๘ คน เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๖

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความแตกต่างจากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรกรัฐธรรมนูญฉบับถาวรนี้ได้มีการกล่าวถึงบทบาทของคณะราษฎรแต่ประการใด และในประการที่สองรัฐธรรมนูญฉบับถาวรนี้ได้ให้ความสำคัญแก่บทบาทของพระมหากษัตริย์เด่นชัดขึ้น

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น ๙๖ มาตรา ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เริ่มจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ จำนวน ๖ คน ได้ร่วมกันเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยให้เหตุผลว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ บังคับใช้มานานเกือบ ๑๔ ปี เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันสมควรให้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของชาติ และเพื่อให้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยได้เป็นไปโดยสมบูรณ์เยี่ยงอารยประเทศ ซึ่งต่อมาคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จได้นำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณา ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและให้ความเห็นชอบนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร

แม้โดยหลักการรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะมีความเป็นประชาธิปไตยค่อนข้างสมบูรณ์ก็ตาม แต่ในทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในขณะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งมีปัญหาภาวะเศรษฐกิจอย่างรุนแรง โดยรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ประกอบกับการแตกแยกเป็นกลุ่มต่างๆ ของผู้นำทางการเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเป็นรัฐธรรมนูญถาวรที่มีอายุสั้นเพียง ๑ ปี ๕ เดือน ๒๘ วัน เท่านั้น

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๐ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๙๘ มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐประหารเป็นผู้ร่างขึ้นเองและขอพระบรมราชโองการประกาศใช้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์มีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร โดยต้องไม่เป็นข้าราชการประจำมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปี ดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี

ข้อแตกต่างที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สร้างกลไกในการปกครองเพิ่มขึ้นคือ บัญญัติให้มีคณะอภิรัฐมนตรี ๕ คน “ถวายคำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติทุกสาขา” และกำหนดให้อภิรัฐมนตรีเท่านั้นมีสิทธิที่จะได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีฉายาว่า “รัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่มแดง” เนื่องจากพลโทหลวงกาจ กาจสงคราม (กาจ เก่งระดมยิง) สมาชิกคนหนึ่งในคณะรัฐประหารได้เป็นผู้ร่างไว้ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๙ ยังใช้บังคับอยู่และได้นำเอาไปซ่อนไว้ใต้ตม่น้ำในบ้านของตนเกรงว่าจะถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลค้นพบและถูกกล่าวหาว่ากบฏ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้สิ้นสุดลงเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๒ มีระยะเวลาในการใช้ ๑ ปี ๔ เดือน ๑๓ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒

เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะอภิรัฐมนตรีซึ่งทำหน้าที่ของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ลงนามในรัฐธรรมนูญฉบับนี้และประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๒ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๑๘๘ มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นฉบับแรกประกอบด้วยสมาชิก ๔๐ คน ซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากสมาชิกวุฒิสภา ๑๐ คน จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๐ คน และจากบุคคลภายนอกมีคุณสมบัติต่างกัน ๔ ประเภท ประเภทละ ๕ คน ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนฟังการประชุมของสภาร่างรัฐธรรมนูญได้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์มีจำนวน ๑๐๐ คน และ

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎร แต่ละจังหวัดตามผลสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้าย ๑๕๐,๐๐๐ คนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน

หลังจากที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มาได้ไม่นานก็เกิดรัฐประหารขึ้นอีกเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๔ ซึ่งเรียกกันว่าเป็น “รัฐประหารเจียบ” ภายใต้การนำของคณะ ซึ่งเรียกตนเองว่า “คณะบริหารประเทศชั่วคราว” ซึ่งทำการยึดอำนาจและประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ ให้นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาใช้อีกครั้งหนึ่ง รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีระยะเวลาในการใช้ ๒ ปี ๘ เดือน ๕ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๕ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๑๒๓ มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับเรื่อยมาจนกระทั่ง พ.ศ.๒๕๐๐ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ แต่ยังมีได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญจนกระทั่งกระทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑ จึงประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญโดยให้เหตุผลว่าต้องการจะมีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมเพื่อให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยยิ่งกว่า ที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีระยะเวลาในการใช้ ๖ ปี ๗ เดือน ๑๑ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๗ ธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒

ธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น ๒๐ มาตรา น้อยกว่ารัฐธรรมนูญชั่วคราวทุกฉบับที่เคยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะปฏิวัติต้องการใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศเพียงชั่วคราว ในระหว่างระยะเวลาที่ยังไม่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร

เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ ต้องการวางแนวทางในการปกครองประเทศไทยเป็นไปตามที่คณะปฏิวัติโดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการปกครองประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการปกครองในระบบ “รัฐบาลโดยข้าราชการ” (Bureaucratic Government)

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกเมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเสร็จ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๑ แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวระหว่างรอการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แต่ก็มีระยะเวลาในการใช้นานถึง ๕ ปี ๔ เดือน ๒๒ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๑ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๑๘๓ มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างนานกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆทั้งหมด คือ ๙ ปี ๔ เดือน ๑๗ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของ สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการหรือกิจการต่างๆ และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัดตามผลสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้าย ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการปฏิวัติตัวเองของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๔ มีระยะเวลาในการใช้ ๓ ปี ๔ เดือน ๒๗ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๙ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๕ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๒๓ มาตรา ภายหลังจากคณะปฏิวัติซึ่งมีจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๔ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑

รัฐสภาตามธรรมนูญปกครองฉบับนี้ คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๙๙ คน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๓ ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ต้องถูกยกเลิกไปเนื่องจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๗ จึงมีระยะเวลาในการใช้เพียง ๑ ปี ๙ เดือน ๒๑ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น ๒๓๘ มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์วันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์มีจำนวน ๑๐๐ คน และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร จำนวน ๒๔๐ คน แต่ไม่เกิน ๓๐๐ คน ดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปี บริบูรณ์และต้องสังกัดพรรคการเมืองซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้บังคับไว้เช่นนั้น

อาจพิจารณาได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยและเป็นฉบับที่ดีมากที่สุดฉบับหนึ่งแต่ต้องถูกยกเลิกโดยประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของ พล.ร.อ.สฤษดิ์ ชะลออยู่ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีระยะเวลาในการใช้เพียง ๒ ปี

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น ๒๙ มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้ภายหลังที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙

แนวทางการปกครองประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีแนวทางเช่นเดียวกับธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒ และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕

รัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า ๓๐๐ คน แต่ไม่เกิน ๔๐๐ คน ทำหน้าที่นิติบัญญัติ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้กลายเป็นรัฐธรรมนูญที่มีอายุสั้นที่สุดถูกยกเลิกโดยคณะปฏิวัติภายใต้การนำของพล.ร.อ.สฤษดิ์ ชะลออยู่ อีกครั้งหนึ่งและตั้งใจไว้ว่าจะใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นแนวทางในการปฏิรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขให้เกิดความมั่นคง ในชาติ มีระยะเวลาในการใช้เพียง ๓๖๓ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๒ ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๐

ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๐ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๓๒ มาตรา หลังจากทีคณะปฏิวัติทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๐ และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙

รัฐสภาตามธรรมนูญปกครองฉบับนี้ คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๓๐๐ คน แต่ไม่เกิน ๔๐๐ คน สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีหน้าที่เพียง ๒ ประการ คือ จัดทำร่างรัฐธรรมนูญและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น บทบัญญัติของธรรมนูญการปกครอง ฉบับนี้มีความมุ่งหมายให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดทำให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๒๑ และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในปีเดียวกัน

ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ใช้มาจนกระทั่งวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๑ จึงถูกยกเลิกไป เพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีระยะเวลาในการใช้ ๑ ปี ๑ เดือน ๑๒ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๑ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๒๐๖ มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นผลมาจากการที่ คณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๐ โดยมี พล.ร.อ.สงัด ชะลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙ สิ้นสุดลง ต่อมาคณะปฏิวัติได้นำธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๐ มาใช้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยในสภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีการเลือกตั้งภายในปี พ.ศ.๒๕๒๑

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการหรือกิจการต่างๆ และ สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากเลือกตั้งของราษฎร โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัดตามผลสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้าย ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ นั้น ประกอบด้วยหลักการปกครองคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙ แต่มีบทบัญญัติบางมาตราตลอดจนบทเฉพาะกาล (มี ๑๒ มาตรา) มีการกำหนดให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา และการกำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจเทียบเท่าสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทาง

การเมืองได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงได้รับสมญานามว่ารัฐธรรมนูญแบบ “ประชาธิปไตยครึ่งใบ”

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช) ภายใต้การนำของ พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๔ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีระยะเวลาในการใช้นานถึง ๑๒ ปี ๒ เดือน ๑ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๔ ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔

ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔ ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๔ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๓๓ มาตรา ภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช) ได้ยึดอำนาจการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๔

ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ได้วางแนวทางการปกครองประเทศไว้คล้ายคลึงกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับที่ผ่านมา โดยเฉพาะธรรมนูญการปกครอง พุทธศักราช ๒๕๒๐

รัฐสภาตามธรรมนูญปกครองฉบับนี้ คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐๐ คน แต่ไม่เกิน ๓๐๐ คน ซึ่งเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๔ ได้ประกาศแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน ๒๙๒ คน มีหน้าที่เพียง ๒ ประการ คือ จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยคำนึงถึงการเลือกตั้งทั่วไปซึ่งจะมีขึ้นภายในปี พ.ศ.๒๕๓๔ และพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดตามที่คณะรัฐมนตรีเสนอเท่านั้น

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ถูกยกเลิกเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๔ มีระยะเวลาในการใช้เพียง ๙ เดือน ๘ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๒๒๓ มาตรา หลังจากทีคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช) ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๔ ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองไว้แบบเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ โดยกำหนดให้มีรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภา ประกอบด้วยสองสภาได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๗๐ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรง

แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการหรือกิจการต่างๆ และสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร จำนวน ๓๖๐ คน ซึ่งราษฎรเลือกโดยคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดตามเกณฑ์จำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนมีการเลือกตั้ง

โดยในเนื้อหาสาระรัฐธรรมนูญฉบับนี้ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคณะ รสช ทั้งสิ้น อีกทั้งยังไม่มีกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นการเฉพาะแต่กลับ เปิดกว้างให้คณะ รสช อาศัยช่องทางของรัฐธรรมนูญเข้ามาสืบทอดอำนาจเผด็จการ โดยอาศัยกลไกของวุฒิสภาซึ่งคณะ รสช เป็นผู้ทูลเกล้าฯรายชื่อให้โปรดเกล้าฯแต่งตั้งจนเกิดการเรียกร้องให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมถึง ๕ ฉบับแล้วก็ตาม

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต่อมาได้ถูกยกเลิกเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีระยะเวลาใช้รวมทั้งสิ้น ๕ ปี ๑๐ เดือน ๑ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๐ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๓๓๖ มาตรา หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๘ รัฐบาลโดยการนำของนายบรรหาร ศิลปะอาชา นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้ง “คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง” โดยมีนายชุมพล ศิลปะอาชา เป็นประธานกรรมการฯคณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาการเมืองให้สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งวิธีการปฏิรูปการเมืองและพิจารณาแนวทางการดำเนินการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๒๑๑ ต่อมารัฐบาลนายบรรหาร ศิลปะอาชา ได้เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๑ ในสาระนั้นระบุให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิก ๙๙ คน เพื่อทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

การดำเนินงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จเพื่อเสนอรัฐสภาพิจารณาภายใน ๒๔๐ วัน โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดพื้นฐานหลักการ และสาระสำคัญ ประกอบด้วยสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของพลเมือง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สถาบันการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองไว้เป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๐๐ คน ที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรนับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่แต่ละจังหวัดจะพึงมีโดยให้คำนวณ

เช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก จำนวน ๕๐๐ คน โดยเป็นสมาชิกที่มาจาก การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตจำนวน ๔๐๐ คน สมาชิกที่มาจาก การเลือกตั้งแบบ บัญชีรายชื่อจำนวน ๑๐๐ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต่อมาได้ถูกยกเลิกโดยคณะรัฐประหารของคณะปฏิรูปการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค) ภายใต้การนำของ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๙ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีระยะในการใช้ ๘ ปี ๑๑ เดือน ๗ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ ประกาศใช้บังคับเมื่อ วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๙ มีบทบัญญัติทั้งสิ้นรวม ๓๙ มาตรา ภายหลังจากที่คณะปฏิรูป การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค) ได้ยึดอำนาจ การปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๙ และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นคณะมนตรี ความมั่นคง แห่งชาติ (คมช)

รัฐสภาตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวนี้ คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน ๒๕๐ คน โดยคำนึงถึงบุคคลจากกลุ่มต่างๆในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการจากภูมิภาคต่างๆอย่างเหมาะสม ซึ่งเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๙ ได้ประกาศแต่งตั้ง สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ จำนวน ๒๔๒ คน ให้ทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา และจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายใน ๑๘๐ วันพร้อมทั้ง จัดให้มีการลง ประชามติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ นี้ถูกยกเลิกเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๐ มีระยะเวลาในการใช้เพียง ๑๑ เดือน ๒๔ วัน

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๐ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๓๐๙ มาตรา หลังจาก that คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค) ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๙ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดรูปแบบการปกครองไว้เป็นระบบรัฐสภาประกอบด้วยสองสภา ได้แก่ วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๐๐ คน ที่มาจากการเลือกตั้งของแต่ละจังหวัดโดยให้ คำนวณเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก จำนวน ๔๘๐ คน โดยเป็นสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตจำนวน ๔๐๐ คน สมาชิกที่มาจากการ เลือกตั้งแบบสัดส่วนจำนวน ๘๐ คน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความเคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในสมัยรัฐบาลที่มีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ถูกคัดค้านจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่รวมตัวกัน ปิดล้อมและยึดทำเนียบรัฐบาล ปิดล้อมรัฐสภา เพื่อกดดันไม่ให้เกิดรัฐธรรมนูญ ต่อมาเมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้เกิดการชุมนุมต่อต้าน รัฐบาลในปี พ.ศ.๒๕๕๒ โดยมีแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือ นปช. ที่มีความเห็นขัดแย้งที่รุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏในสังคมไทย ต่อมาภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ วันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๔ พรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ภายใต้การนำของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โดยรัฐบาลกำหนดให้เป็นนโยบายเร่งด่วนที่จะต้อง ดำเนินการให้มีการ แก้ไขรัฐธรรมนูญภายใน ๑ ปี

ด้วยนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการชุมนุมประท้วงเพื่อกดดันให้นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ลาออกจากตำแหน่งภายใต้การนำของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้ก่อตั้งกลุ่มผู้ชุมนุมภายใต้ชื่อ “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็น ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หรือ กปปส. เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ และได้ยกระดับการชุมนุมกดดันเพื่อให้บรรล่วัตถุประสงค์ จนนำไปสู่การ รัฐประหารยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๙

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ ๑๙ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๗ มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๔๘ มาตรา หลังจากทีคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ (คสช.) ซึ่งประกอบด้วยคณะทหารและตำรวจ ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๙ หลังรัฐประหารมีประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ สิ้นสุดลงยกเว้นหมวด ๒ คณะรัฐมนตรีรักษาการหมดอำนาจ ตลอดจนให้ยุบวุฒิสภา จนเมื่อ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ซึ่งให้มีสถานะติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และ รัฐสภา วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ สภาฯ มีมติเลือกพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี

รัฐสภาตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวนี้ คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน ๒๔๐ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติถวายคำแนะนำ โดยทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา และกำหนดให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ จำนวน ๒๕๐ คน ให้ทำหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแนวทางข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ รวม ๑๑ ด้าน และยังกำหนดให้มีคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยกรรมการจำนวน ๓๐ คน ให้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยกำหนดกรอบเวลาต้องจัดทำให้แล้วเสร็จภายใน ๑๒๐ วัน และเสนอให้สภาปฏิรูปแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ และเมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญคณะที่มีศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เป็นประธานคณะกรรมการเสนอต่อที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติ ซึ่งที่ประชุมมีมติไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ เป็นผลให้สภาปฏิรูปแห่งชาติและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญพ้นวาระการทำหน้าที่

ต่อมานายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศประกอบด้วยสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศจำนวน ๒๐๐ คน ทำหน้าที่ดำเนินการขับเคลื่อน การปฏิรูปด้านต่างๆ สืบต่อจากสภาปฏิรูปแห่งชาติโดยให้คำนึงถึงความสำคัญเร่งด่วนและความสัมฤทธิ์ผลของการปฏิรูปในระยะเวลาที่เหลืออยู่ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการเตรียมการนำเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช... ต่อประชาชนเพื่อลงประชามติในวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๙

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากเนื้อหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่าประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองประเทศระบบหนึ่งที่มีอำนาจในการปกครองหรือรัฐบาลต้องมาจากการยินยอมของเสียงประชาชน ส่วนใหญ่ ซึ่งการยินยอมนี้แสดงออกโดยให้ประชาชนได้รับรู้และใช้อำนาจอย่างเท่าเทียมกัน ผ่านการเลือกตั้งที่ยุติธรรมบนหลักเสรีภาพของประชาชน ซึ่งผู้มีอำนาจต้องใช้อำนาจในการปกครองประเทศที่ยึดหลักนิติรัฐ นิติธรรม ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญ คือ ต้องปกครองภายใต้กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดขอบอำนาจการบังคับใช้เท่าที่กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญกำหนด โดยประเทศประชาธิปไตยส่วนใหญ่ถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศที่กำหนดรูปแบบและหลักการปกครองตลอดจนวิธีการปกครองไว้อย่างเป็นระเบียบ รวมทั้งกำหนดหน้าที่และรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งรัฐหรือผู้ปกครองจะละเมิดมิได้และต้องให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการแสดงออกและตรวจสอบการใช้อำนาจอย่างเป็นอิสระ

แม้ประเทศไทยจะเข้าสู่การเป็นประชาธิปไตยนับแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๘ ทศวรรษแต่ปรากฏว่าความเป็นประชาธิปไตยยังไม่สามารถฝังรากลึกลงในสังคมไทยได้อย่างแท้จริงและถาวร ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาและปัจจัยหลากหลายที่ถาโถมเข้ามาทำให้ประชาธิปไตยสั่นคลอน

อย่างต่อเนื่องทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในวังวนของการรัฐประหารและยึดอำนาจ อันเป็นผลมาจากการเลือกตั้งที่ไม่สุจริตและเป็นธรรม มีการซื้อสิทธิขายเสียง พรรคการเมืองถูกแทรกแซงด้วยระบบทุน การเมือง ผู้มีอำนาจไม่ใช้อำนาจในการปกครองประเทศที่ตั้งอยู่บนหลักนิติรัฐ นิติธรรม มีการทุจริตคอร์รัปชัน ประชาชนไม่ตระหนักในหน้าที่ความเป็นพลเมือง

ดังนั้นเพื่อให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จำต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐภาคเอกชนและประชาชนทุกคนร่วมขับเคลื่อน การปฏิรูปประเทศเพื่อความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ดังนี้

๑ รัฐต้องสร้างระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและกระจายอำนาจเพื่อเพิ่มบทบาทและหน้าที่ของประชาชนในทางการเมือง

๒ ปฏิรูประบบการเลือกตั้งให้มีความสุจริตและเป็นธรรม

๓ ปฏิรูประบบพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันการเมืองของประชาชนอย่างแท้จริง

๔ รัฐต้องสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

๕ ปฏิรูปมาตรการการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพื่อป้องกันและขจัด การทุจริตและประพฤติมิชอบ

๖ ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้เป็นธรรม

๗ รัฐต้องสร้างกลไกของรัฐให้สามารถบริการประชาชนได้อย่างทั่วถึง สะดวก และรวดเร็ว

๘ รัฐต้องกำหนดนโยบายบริหารประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการในเรื่องเหล่านี้สำเร็จลุล่วงไปได้จำต้องอาศัยความร่วมมือ และลดเงื่อนไขความขัดแย้งจากฝ่ายการเมือง ฝ่ายราชการ ฝ่ายเอกชน ประชาชนทุกภาคส่วน และต้องให้ความสำคัญในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารพร้อมทำความเข้าใจในหลักการและเหตุผลของบทบัญญัติต่างๆที่มีการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์บ้านเมืองที่บัญญัติไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช... เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจลงประชามติ ซึ่งถือเป็นรูปแบบประชาธิปไตยทางตรง

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

- ธานินทร์ กรัยวิเชียร ระบอบประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐
- อมร รักษาสัตย์ ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการ และแบบอย่างการปกครอง
หลายประเทศ, กันยายน ๒๕๔๓
- นรรนิตี เศรษฐบุตร์ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย,
พฤศจิกายน ๒๕๕๕
- วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย, พฤศจิกายน ๒๕๕๐
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม, ธันวาคม ๒๕๕๕
- ลิขิต อีร์เวคิน ๗๘ ปี ประชาธิปไตยไทย ปัญหา อุปสรรคและการพัฒนา,
มิถุนายน ๒๕๕๔ จุลินิตี
- วิชญ์ เครื่องงาม บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ, พฤศจิกายน ๒๕๕๓ จุลินิตี
- ดวงรัตน์ เล่าหัตถพงษ์ภูริ เอกสารวิชาการ, สำนักวิชาการ, สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร
- สมัชชาองค์กรชุมชนกรุงเทพมหานคร, การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
, กันยายน ๒๕๕๕
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รายงานการศึกษาการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ